

- 20-ik db. Karczolat barna agyag edényrészleten. Tordosról.
 21-ik db. Vörös agyag edényrészleten karczolat. Tordosról.
 22-ik db. Vörös agyag edény oldalán karczolat. Tordosról.
 23-ik db. Vörös agyag edény részleteken karczolat. Tordosról.
 24-ik db. Tályogból készített világos szürke agyag edény részleten karczolat. Nándorvályáról.
 25-ik db. Durva vörös agyag edény töredéken karczolat. Nándorvályáról.
 26-ik db. Vörös agyag nehezek oldalán karczolatok, mely körben alkalmazott keresztetések Schliem. trojai 2948 edényén fordulnak elő. Nándorvályai.
 27-ik db. Söma fát feltüntető karczolat, mely a 111 edényaly symbolumával ellátott barna edénynek alsó oldalán van. Tordosi.
 28-ik db. Barna agyag tálrészlet, melyen domborun kidolgozott kereszt van. Tordosi.

X. tábla

A nándorvályai neolith kőkorbéli telep helyrajza.

A IV., V., VI. és VII. táblák horganylemezeit a „Verain für siebenb. Landeskunde“ sziveskedett rendelkezésünkre bocsátani. Fogadja érte őszinte köszönetünket.

Szerk.

Könyvismertetés.

A kamara haszna (lucrum camerae) története kapcsolatban a magyar adó- és pénzügy fejlődésével Irta dr. Thallóczy Lajos. — Budapest, Weiszmann testvérek bizománya. 1879. — 8-rét, VII. és 336 l. Pemflinger István rézmetszetű arczképével, ára 1 frt 80 kr. A kolozsvári két könyvárusnál nincs, a kinek kell, egyenes megrendelésre megkaphatja Budapestről.

Nehéz szívvel fogunk tollat, a mikor e mű bíráló ismertetését akarjuk írni. Voltaképpen nem tudjuk mi módon induljunk neki, hogy kellően méltányolva azt, a mi e műben kétségtelen érdeme az ügybuzgó és fáradhatatlan szerzőnek, kifejt-hessük elítélő bírálatunkat, nem e művel, nem is szerzőjével, hanem avval az iskolával szemben, a melynek szelleme uralkodik ma tudományos hazai irodalmunk terményei tulnyomó többsége irányán, a mely iskolának befolyása alatt áll mint hú tanítvány Thallóczy is a maga művével.

Ha jellemezni akarjuk e szellemet, mint legelső és legfőbb vonást kell kiemelnünk egy sajtóságos benső ellenmondást, a mely kirívóan szembe tűnik a szellemi munkásság — ha szabad úgy mondani — passiv és activ iránya között, értvén a passiv munkásságon az anyaggyűjtést, az adatok összehordását, az activon pedig a gyűjtött anyag bíráló méltatását, az összehordott adatok feldolgozását oly tiszta képpé, a melyben a lehetőségig ne legyen nyoma azoknak az ellenmondásoknak, a melyekkel a kútfőkből merített tudósítások, mint mindenütt, ugy nálunk is kiderítendő a buvárt, és homályossá, képtelenné teszik a kiderítendő

tényállást. Kivált a hazai történelem mezején manap valóságos mániává vált az adatszerzés, irodalmunk hemzseg az oklevéltárraktól, a történelmi adatgyűjteményektől: és ez korántsem hiba, sőt igen dicséretes törekvés. A hiba ott kezdődik, hogy e munkával bevégeztenek hiszik a teendőket, és tudománynak keresztelik el azt, a mi nem egyéb, mint szorgalom és türelem bizonyossága; tudóssá avatják azt, a ki a legjobb esetben a tudós haszonvehető napszámosa. Hogy aztán a tudós címet valósággal meg is érdemelje, az illető hozzá fog az activ munkához, neki áll feldolgozni a gyűjtött anyagot, és itt azonnal zátonyra akad. Szemben áll egy halmaz adattal; a melyet nem bir osztályozni, mert hiányzik egy egész serge az ismereteknek, a melyek nélkül a gyűjtött adatoknak nagyobb részét alig bírja megérteni, annál kevésbbé méltányolni vagy kellően beleilleszteni a helyes sorrendbe. Feldolgozni pedig e nélkül, hogy lehessen?

Sajnos, hogy ez ellentét épen az előttünk levő műre is rá nyomta a maga bélyegét.

„E munka nagy igényekkel nem lép föl.“ Így kezdi sz. elég szerényen előszavát, csak „monographus“ akar lenni, célja hogy a *lucrum camerae*-nek, kamara hasznának nevezett magyar, egyenes-adó történetét; keletkezésétől, megszűnéseig főbb vázлатаiban kiderítse.“ Vajjon annyira kiesinyli sz. e feladatot, hogy ezt nem nagy igénynek tekinti? Oly tisztán folynak, oly lánczolatosan fűződnek egybe a kútfőkől meritett adatai, hogy csak lehető teljességgel össze kell állítani, és meg van az eredmény? Éppen nem. A forrásmunkák és az orsz. levéltár lelkiismeretes kiaknázásán kívül díszes névsora hazánk legkiválóbb tudósainak tanácsosal és részvétellel támogatta szerzőt. Mindazonáltal érzi, hogy lehetnek munkájában hibák, és kéri a szakköröket, hogy mutassák ki. Ne vegye tehát rosz néven, ha nem is tartozván épen szorososan a „szakkörhöz“, még is bátorságot veszünk magunknak egynehány nagyon lényeges hibát kimutatni. Tesszük jó akarattal és tárgyilagosan, és óvást teszünk oly felfogás ellen, a mely e bírálatunk élet a szerző ellen irányzottnak tekintené. A személy csak tiszteletünket és nagyra becsülésünket érdemli, nekünk a könyvvel: az irodalmi egyénnel van dolgunk.

Nem szeretnénk azonban abba a hibába esni, hogy bírálatunk csupán gáncoskodásból álljon, és azért kénytelenek leszünk a papírt nem kimélni, hanem alaposan indokolni minden nyilatkozatunkat; és hogy terünk szüke ezt meg ne akadályozza, ma csak is egy részéről szólunk a műnek, t. i. azokról a pénztani előzményekről, a melyek ugyszólván elméleti alapját teszik a műnek.

Mindjárt a mű első lapján a XII. és XIII. százbeli átalakulásait a pénzverés eljárásainak így találjuk jellemezve: „A nehéz denárok helyett, könnyebben kezelhető bracteáták . . . jönnek divatba . . . A két oldalt kivert fillérek aránylag igen becsesek voltak . . . míg a könnyű ezüst pléhet igen gyorsan lehetett kisebb darabokra osztani.“

Nem levén módunk kitalálni, mit gondolt sz., a mikor ezt leírta, csupán az előttünk levő szöveget kell itéletünk alapjául vennünk. Ebből pedig legelőbb is azt olvassuk, hogy „nehéz denár“ = „két oldalt kivert fillér“; hogy a „könnyebben kezelhető bracteáta“ = egy oldalt vert „kisebb darab“, a melyet a könnyű ezüst pléhből igen gyorsan lehetett apróbbra kida-rabolni.

Minthogy a magyar pénz áll legközelebb hozzánk, arra kérjük sz. urat fáradjon el a nemzeti muzeumba és mutattassa meg magának a magyar pénzek sorában létező bracteátákat. Ott meg fog győződni, hogy valódi bracteátának nevezhető pénzek — a melyek azonban távolról se hasonlítanak a külföldi igazi bracteátákhoz — csak is III. Béla korában léteztek, ösz-sze-vissza 4 különböző veretben, — a bélyegkülönbsétek természetesen nem számítanak; — több magyar bracteáta sem azelőtt, sem azután nincs; valamint hogy a bracteáták kora, mindenütt nagyon rövid ideig tartott, levén e nagyon is vékony pénz épen nem könnyen kezelhető, és divatba hozatala, a mint mindjárt meg fogjuk mutatni, egy „medicina peior malo.“ Ha aztán mérlegre fogja tenni, legott meg fog győződni arról is, hogy e bracteáták se többet, se kevesebbet nem nyomnak, mint a III. Béla „két oldalt kivert fillérei“, a melyek pedig sz. szerint „nehéz denárok“ levén, „a forgalomban nehézségök miatt sok bajt okoztak“; azon kívül a bracteáták természetesen finomabb ezüsből készülvén, egyenlő súly mellett értékesebbek kellett, hogy legyenek, mint az „aránylag igen becses“ két oldalt kivert fillérek. Ha aztán mind erről meggyőződött, mondjon maga itéletet állításaira.

„Értékük ritkán multa felül a 18—20 karatot.“ Nagyon el leszünk kötelezve, ha sz. megfejté nekünk e talányt. Mi ugy tudjuk, hogy a karat súlyegység, még pedig egy aranymárka huszonnegyedrésze; csak is arany mérlegelésénél használatos, és aranyötvény finom tartalmának meghatározásánál szolgál, a mikor 18—20 karatos aranyról beszélünk. Mit keres a karat mint értékmérő ezüst pénz mellett, nem bírjuk felfogni. Nézze meg csak jobban, mit mondanak az idézett írók.

De talán kereste is sz. a magyar lemezpénzeket nem csak Végh Ödön értekezésében és az Archaeologiai értesítőben, ha-

nem az éremgyűjteményben is, és ott sehogy se tudván rá bukanni a II. István-féle lemezpénzekre, új lélekzetet veszen, és újból kezdi értelmezni. Ez értelmezés azonban azt a gyanút ébreszti, hogy sz. csakugyan nem látott soha lemezpénzt = bracteátát; mert ha igen, nem írhatja vala, hogy „eleintén“ jobb érczből verettek; mert rossz ezüstből nem is lehetett volna, nem is vertek soha igazi bracteátát; azt sem írhatja vala, hogy „rendszerint“ féloldalú voltak kiverve, mert kétoldalu bracteata nem létezett soha. Az igazi bracteata oly vékony lemezből van, hogy nem is lehetett volna oly módon veretet adni neki, mint más rendes pénznek; már t. i. úgy, hogy a bélyeg mélyedéseibe maga a pénzlemez teste hatolván bele, a hátlapja sima maradjon; hanem ólomra tették a lemezt és úgy verték rá a bélyeget, hogy belé hajlott a bélyeg mélyedéseibe, a minnek az lett a következménye, hogy az igazi bracteáták széle a bélyeg körül felkonkorodott, a veret maga a főlapon aránylag nagyon domboru, sokkal domborubb, mint a két oldalt vert pénzeké, a hátlapon meg homoru; sőt a lemez vékony volta miatt aránylag sok ily lemezpénz már a veréskor kapott a közepén hasadásokat és lyukakat. „Szerfölött gyorsan kopni“ ily pénznek abban az értelemben, a melyben pénznél kopásról szoktunk beszélni, nem is lehetett; inkább azt lehetne mondani, hogy összetöredeztek.

De tán két felé beszélünk! Sz. e szón lemezpénz tán nem is érti éppen azt a fajtát a pénznek, a melyet az érmészek szoros értelemben „bracteata“ szóval szoktak jelölni. Neki tán a Szt. István pénzei félbracteáták*). Akkor aztán melyik az ő „nehéz denár“-ja? Tán a római? Ennek mi köze a XII. és XIII. százbeli pénzviszonyokkal?

De nem! sz. bevezető szavai csak arra valók, hogy rá jöhessen a cambiumra. Am éppen e szempontból téved erősen. A cambiumnak nem a bracteáták divatba jövedele az oka és alkalma; a cambium régibb, és már magában véve egy létező baj orvoslására célzott, de nem a pénzek kopása volt ez a baj, hanem a pénzhamisítás.

Vessünk egy pillantást a magyar pénzek sorozatára, azt fogjuk látni, hogy a négy első király Szt. István, Péter, Aba Sámuel és I. András, mindenik uralkodása egész ideje alatt csupa egyféle pénzt veretett, de még I. Béla se változtatta mint király pénzei veretét, a herczeg korában veretett pénzei is csak abban különböznek, hogy főlapjokon BELA REX helyett BELA DVX áll. Csak Salamon alatt, tehát minden esetre a XI. száz

*) Mellesleg jegyezzük meg, hogy a bracteata és félbracteata kifejezések újabb keletű műszók, nem pedig egykoru elnevezések.

közepe után mutatkozik a cambium első nyoma a pénzek vereteinek különböző voltában; határozottan csak I. László alatt lép fel, és innen tovább haladva mind változatosabbakká válnak az ugyanegy király pénzeinek veretei, azaz, mind gyakoribbá a cambium Ám a Szt. László pénzei nem bracteáták, még csak nem is félbracteáták, hanem kétoldalu fillérek vagy denárok. A cambiumnak tehát semmi köze a bracteátákkal.

Mi adott tehát legelőbb okot arra, hogy a pénzt megújítsák; az az, hogy a forgalomban levő pénz helyett más veretű új pénzt adjanak ki? Éppen az, a mi még ma is oka a bankjegyek megújításának; a pénzutánzóok üzelve megakadályozása, vagy legalább megnehezítése. Hiszen magok a bracteáták is ily törekvésnek köszönik lételöket. Az volt a czélja a rendkívüli megvékonyításnak, hogy bélelt pénzt ne lehessen csinálni.

A mint sz. rájött a cambiumra, így folytatja: „A pénzváltó, a beváltásnál s az előállítási költségek fejében ráadást követelt . . . A ráadást *monetarium*-nak nevezték . . . az egész beváltásnak *relutio novae monetae* volt a neve.“

(Folytatása köv.)

Sylloge inscriptionum Oscarum ad Archetyporum et librorum fidem edidit Johannes Zvetiaeff, pars prior, textum interpretationem glossarium continens. Petropoli 1878. Lipcsében Brockhaus A. F. bizományosa 8-^{vo} IX. és 254 ll. (a pétervári csász. akad. nyomdájából) és: pars posterior tabulas continens, Lipese, Brockhaus (nyomdája is), nagy ívrét 14 lap és 19 fénynyomatu tábla, az egésznek ára 40 márka. A művet az orosz közoktatásügyi miniszterium adatta ki.

Szerző, a ki Moszkvában lakik, 1874—1875-ben beutazta Olaszországot és Siciiliát és ott az ottani muzeumokban őrzött vagy még a lelhely színén levő osk feliratokat maga lemásolta, a más országok muzeumaiban levökröl fényképeket, vagy kefelenyomatokat (papíron vagy önlемеzen = staniol) szerzett, azokat pedig, a melyek eredetije nyomtalanul elveszték, a közzé tett ismertetésekből vette át, és így öszszegyűjtött 162 db. írásbeli emléket, a melyekhez még 91 éremfelirat is járul. A feliratok hű hasonmásait a 19 tábla (Albert József müncheni fényképész műve) természetes nagyságban mutatja be; egyik legérdekesebb és legtanulságosabb felirat, egy capuai oszk sirban talált ólomlemezre vésett u. n. *exsecratio* könyomatu képe a szöveget tartalmazó füzet 32 és 33 lapja közé van beragasztva, mivel későre jutván sz. tudomására, már nem mehetett a táblákra. Így a műben öszsze vannak gyűjtve az eddig ismert oszk nyelvemlékek mind. Igaz ugyan, hogy a közlött emlékek tulnyomó többsége alig nyújt egyebet, mint érthetetlen szötöredékeket, egyes betűket, vagy sajátneveket, de a fenn

már említett tabula execrationis, és a Bantiumi törvény igen nevezetes és érdekes emlékek, az utóbbi különösen azért, mivel a lemez hátlapján a latin szöveg is ott van.

A feliratok geographiailag vannak rendezve lelhelyeik szerint, a mű végén pedig van egy teljes glossariuma a fennmaradt emlékekben előforduló valamennyi szónak és névnek. A nyomdai kiállítás díszes, a táblák nagyszerűek.

A mű nevezetes segédeszköznek ígérkezik összehasonlító nyelvészeti tanulmányokban; nálunk főleg érdekelheti a román nyelvbuvárokat; sok van benne, a mi nyelvök élő formáira nézve felvilágosítást vagy legalább érdekes analógiát nyújt.

Igen ohajtandó volna, habár egy példánya ragadna meg valamelyik könyvtárunkban.

Az erd. muzeum gyűjteményei számára 1879. április és május havában beérkezett adományok.

I. Könyvek: A magyar képviselőház irodájától az 1878. évi országgyűlés nyomtatványai. — A magy.-honi földtani társulattól, Földtani közlöny, 1879. Budapest. — A göttingai kir. tud. társaságtól: Nachrichten aus dem J. 1878. Göttingen, 1878. — A székely művelődési egyesülettől, Évkönyve 1878-ra. Bpest, 1879. — Ker. Magvető szerkesztőségétől, Ker. Magv. 1879. 1. füz. Kolozsvár, 1879. — Szamosi Jánostól 21 db. isk. programm. — Nemes Elektől az 1606-ki békekötés létrejöttének története. Kolozsvár, 1879. — Filtsch szebeni nyomdájától 1 nyomtatvány. — Gyulai István aradi nyomdájától 1 nyomtatvány. — A képviselőház kiadó hivatalától, a m. kir. honvédelmi miniszterium működése 1873—1877. Bpest, 1879. — Braszai Sámuelától, The Athenaeum, 1878. jul. — Dec. London, 1878. — Finály Henriktől, Házi könyvtár, XXIX. XXX. köt. Bpest, 1879. — Closius szebeni nyomdájától 5 nyomtatvány. — Filtsch szebeni nyomdától 2 db. nyomt. Schmiedecke szebeni nyomdájától 1 db. nyomt. Br. Wesselényi Farkasné gr. Kendeffi Rózáliától 100 db. eredeti oklevél a XVI. és XVII. századból. — Czecz István hagyatékából (Szentgyörgyi György ügyvéd által) 5 db. eredeti oklevél a jelenkorból.

II. Régiségek és érmek. Megnevezetlenül 3 db. római rézpénz. — Czecz István hagyatékából 2 ezüst, 1 bronz érme és 2 jelvény. — Vásárlás 1 régi ezüst bormérő és egy őskori arany karika.

Jövő számunk folyó év október 1-jén fog megjelenni.